

Underlag till detaljplan - Slussled/Bergkanalen

PM Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Bilaga 4 - Kulturhistorisk byggnadsutredning Skuggan (Olidan 4:10)

Slussar i Trollhätte kanal

Anläggande av sluss i Trollhättans kommun,
Västra Götalands län

2025-04-15

Trafikverket
Postadress: Vikingsgatan 4, 411 01, Göteborg
E-post: trafikverket@trafikverket.se
Telefon: 0771-921 921, Texttelefon: 010-123 50 00

Konfidentialitetsnivå: 1, Ej känslig
Dokumentdatum: 2025-04-15
Dokumenttitel: Kulturhistorisk byggnadsutredning Skuggan (Skuggan 4:10)
Författare: Charlotte Hedenström, Viktor Nilsson
Ärendenummer: TRV2021/84231

Foton: WSP, där annan källa ej anges.

Innehåll

1. Förutsättningar	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Syfte och metod	4
2. Lagskydd och administrativa uppgifter.....	5
2.1 Fastighetsuppgifter	5
2.2 Riksintresse för kulturmiljövården	6
2.3 Plan- och bygglagen.....	6
3. Historik.....	8
3.1 Ingenjörsbostaden Skuggan	8
3.2 Byggnadshistorik	12
4. Nuläge.....	16
4.1 Miljö och exteriör.....	16
4.2 Interiör	20
4.3 Källarvåning.....	24
5. Kulturhistoriskt värde	26
5.1 Kulturhistoriskt sammanhang, relevans och läsbarhet	26
5.2 Värdebärande karaktärsdrag och byggnadsdelar	27
6. Att tänka på inför en eventuell flytt	28
6.1 Kontextens betydelse - Hur påverkas byggnadens kulturhistoriska värde vid en flytt?	28
7. Framtid	29
7.1 Hantering av byggnaden	29
7.2 Placering av byggnaden vid en eventuell flytt	29
8. Referenser	30

1. Förutsättningar

1.1 Bakgrund

Projektet Slussar Trollhätte kanal syftar till att säkra Vänersjöfartens framtid genom att skapa förutsättningar för fortsatt sjöfart. Projektet omfattar byggnation av nya slussar i Lilla Edet, Trollhättan och Vänersborg. Befintliga slussar i Trollhätte kanal bedöms ha nått slutet av sin tekniska livslängd år 2030 och behöver därför förnyas i syfte att kunna upprätthålla farledens funktion för sjöfarten, samt en fullgod dammsäkerhet.

Trollhättans kanal- och slussområde är en komplex miljö med höga kulturhistoriska värden av nationell betydelse, varför området är riksintressat för kulturmiljövärden och delar av det är skyddat som statligt byggnadsminne. Särskilt unikt med Trollhättans kanal- och slussområde är hur platsen speglar en kommunikationshistorisk och teknikhistorisk utveckling genom tre generationers slussleder som kan upplevas intill varandra. Ur ett teknik- och transporthistoriskt perspektiv har miljön, som en del av Göta älv med kanaler och slussar, vattenkraftverk och stadsbildning, en mycket stor betydelse.

Inom ramen för projektet utreds hanteringen av kulturhistoriskt värdefulla byggnader som påverkas när den nya slussanläggningen byggs. Utredningen är en av de skademildrande åtgärder som undersöks för att miljöanpassa projektet. De fyra byggnader som utreds är alla av betydelse för att avläsa det kulturhistoriska sammanhang som ligger till grund för riksintresset Trollhättan.

De fyra byggnaderna som utreds är:

- Olidans gård (Olidan 5:29)
- Nyckebo (Olidan 5:3)
- Skuggan (Olidan 4:10)
- Skogsvreten (6:1)

1.2 Syfte och metod

Rapporten innehåller bakgrundsbeskrivning, kulturhistorisk värdering samt utgör underlag för beslut om framtida hantering av byggnaden Skuggan (Olidan 4:10). Fastighetens bebyggelse är för närvarande under utredning för flytt. Detta med anledning av att byggnaden hamnar inom det permanenta markanspråket för bygget av en ny slussled i Trollhättan.

Bakgrundsbeskrivningen bygger huvudsakligen på arkiv-, och kartstudier samt analys av historiska fotografier. Exteriör och interiör inventering av fastighetens byggnad och tomt genomfördes den 9-10 april 2024.

Utredningen tar stöd i Riksantikvarieämbetets (RAÄ) Plattform för Kulturhistorisk värdering och urval (2015). I plattformens värderingsprocess identifieras först miljöns bärande berättelser och dess fysiska uttryck. Med det som utgångspunkt görs därefter en bedömning av hur fullständig och relevant miljön är ur kulturhistorisk synvinkel samt vad den representerar och förmedlar.

2. Lagskydd och administrativa uppgifter

2.1 Fastighetsuppgifter

Namn: Skuggan

Beskrivning: Privatbostad, tidigare ingenjörsbostad tillhörande Nydqvist & Holms (Nohabs) verkstäder.

Byggnadsår: Enligt uppgift ca 1850, flyttad och uppförd på sin nuvarande plats under 1870-talet.

Län: Västra Götalands Län (Älvsborgs Län 1634-1998)

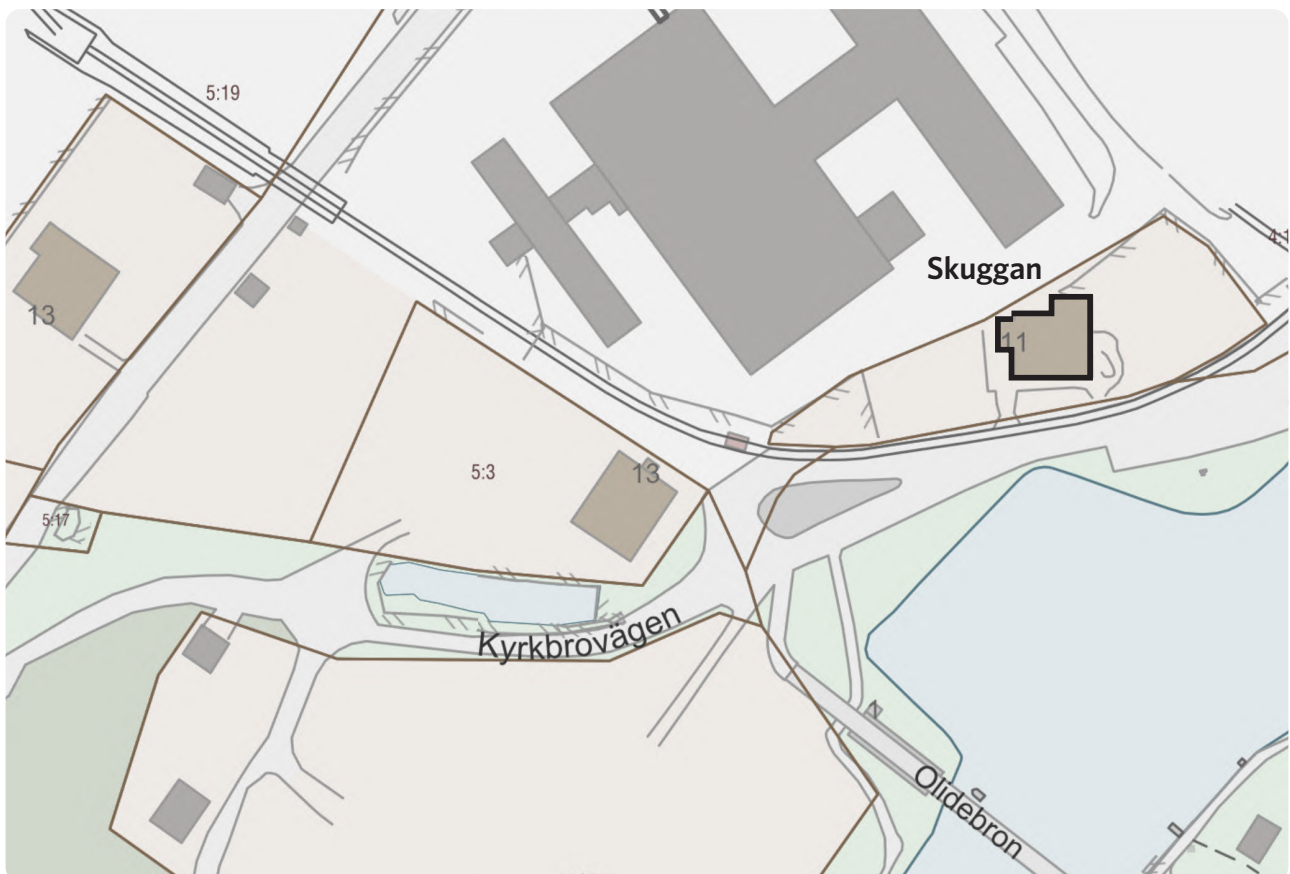
Kommun: Trollhättans kommun

Landskap: Västergötland

Socken: Gärdhems socken, Väne härad (införlivad i Trollhättan ca 1860)

Adress: Kyrkbrovägen 11, Kanalöarna, Trollhättan

Fastighetsbeteckning: Olidan 4:10

Skuggan (Fastigheten Olidan 4:10). Källa: Trollhättans stads kartportal 2024

2.2 Riksintresse för kulturmiljövården

Fastigheten ingår som ett uttryck för riksintresset Trollhättan P23. Riksintressen för kulturmiljövården regleras i miljöbalkens 3 kap. 6§.

Skuggan är en tidigare ingenjörsbostad kopplad till Nohabs äldsta verkstadsanläggning, som sedan 1870-talet har haft en väl synlig placering invid kanalen och Olidanbassängen. Byggnadens karaktär från tidigt 1900-tal är i stort bibehållen med delar av den ursprungliga exteriören bevarad.

Riksintresset Trollhättan [P 23]

Motivering

Kommunikations- och industrimiljö med stor transporthistorisk betydelse som genom tillkomsten av slussar och kanalanläggningar under 1800-talet möjliggjorde skeppsfart från Östsvrige till västerhavet samt de industrietableringar och den stadsbildning som växte fram längs fallen som en följd av detta.

Uttryck för riksintresset

Slussanläggningar från 1844 och 1916 med bevarad infrastruktur som kanalkontor, magasin etc, monumentala kraftstationer med Sveriges äldsta elproducerande kraftverk, broar, tjänstemannabostäder, fabriksbyggnader mm. 1860-talets stadsplanering längs östra älvstranden, med träbyggnader från 1800-talets mitt och stenhus i mer storstadsmässig skala från 1800-talets slut och 1900-talets början.

I området ingår även

Fornlämningsmiljöer med stenåldersboplatser, hällkistor, dommarring, fornborgar, grund efter Ekholmens slott från medeltid.

2.3 Plan- och bygglagen

Fastigheten har sedan tidigare utpekats kommunalt och bedömts som särskilt värdefull i samband med en inventering som utfördes år 2017.

Byggnader och bebyggelsemiljöer som har så höga kulturhistoriska värden att de kan anses ha få motsvarigheter, eller särskilt väl påvisar en kontext, betraktas som särskilt värdefulla (BFS 2016:6, 1:2213). Byggnader som är särskilt värdefulla omfattas av förbud mot förvanskning vilket innebär att en väsentlig egenskap går förlorad vid ändring, så som byggnadens karaktär eller särart. Varsamhetskravet gäller för all bebyggelse oavsett kulturhistoriskt värde. Ändringar ska göras varsamt med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. För att uppnå varsamhet krävs kunskap om vilka egenskaper som ligger till grund för byggnadens värden. Vid flytt av kulturhistoriskt värdefulla byggnader tas särskild hänsyn i lagstiftningen.

Plan- och bygglag (2010:900)

Förvanskningförbudet 8 kap 13 §

Bebyggelseområden och byggnader som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

Varsamhetskravet 8 kap 17 §

Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Flytt av byggnader enligt plan- och bygglagen

”Är det huvudsakliga skälet med flyttningen att rädda en kulturhistoriskt värdefull byggnad finns det stora möjligheter att göra avsteg från de tekniska egenskapskraven om det krävs för att tillvarata byggnadens kulturvärden.” – Boverket

1 kap. 4 §

Vid nybyggnad ska byggnaden uppfylla ett antal utformningskrav och tekniska egenskapskrav. Vid flyttning av en byggnad får dock kraven anpassas och man får göra avsteg från kraven med hänsyn till:

- flyttningens syfte
- byggnadens förutsättningar
- varsamhetskravet
- förvanskningförbudet

Miljön omkring Olidanbassängen ca 1945. På fotot syns samtliga fyra byggnader som utreds för påverkan av den nya slussleden. Skuggan under träden i mitten till vänster om fabriksbyggnaden. Källa: Innovatums bildarkiv.

3. Historik

3.1 Ingenjörsbostaden Skuggan

Omkring 1800-talets mitt började flera industri-
verksamheter att etablera sig intill Trollhätte ka-
nal, på Olidan gårds gamla ängs- och odlingsmar-
ker. Läget vid Bergkanalens västra strand erbjöd
goda förutsättningar både vad det gällde vatten-
kraftutvinning med närhet till bäckar och forsar,
samt tillgång på lättexploaterad mark. Vidare
hade frakten underlättats genom konstruktionen
av Trollhätte kanal och slussar som möjliggjorde
sjöförbindelsen mellan Vänern och Västerhavet.
1840–1850 hade en klädesfabrik, ett pappersbruk
och ett oljeslageri anlagts i området.

1847 grundade ingenjören Antenor Nydqvist till-
sammans med Carl Olof Holm och Johan Magnus
Lidström bolaget Trollhätte Mekaniska Verkstad.
Förändrade ägarförhållanden resulterade i att
namnet först byttes till Nydqvist & Holm och där-

efter Nohab under tidigt 1900-tal. Den mekaniska
verkstadens produktion var inledningsvis specia-
liserad på turbintillverkning men kompletterades
efter hand med flera andra produktkategorier
som även gick på export. I takt med utbyggnaden
av landets järnväg blev lokomotivtillverkning en
av bolagets viktigaste inkomstkällor.

Nydqvist & Holms tidiga framgångar medförde
att fabriksanläggningen kontinuerligt utvidga-
des under 1800-talets andra hälft. Ett industri-
komplex, till stor del gestaltat som tidstypisk
historiserande tegelarkitektur, växte fram utmed
Bergkanalen och intill Olidanbassängen. I bygg-
nadsbeståndet ingick bland annat verkstadshal-
lar, gjuteri, vattentorn, våghus, ritsal och huvud-
kontor.

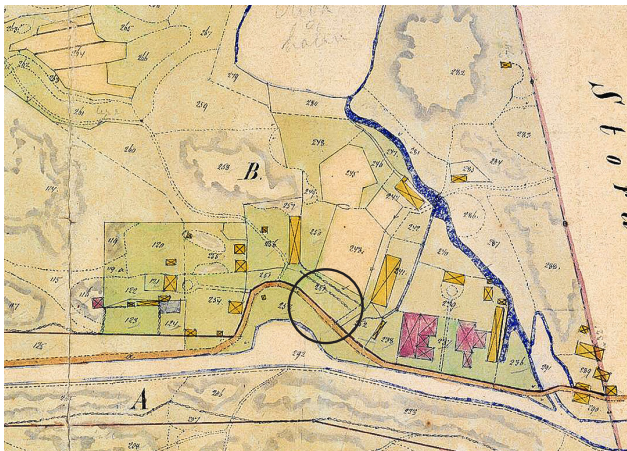
Nydqvist & Holms gamla verkstadskontor väster om bergkana-
len år 1896. Skuggan dold i det mörka partiet. Källa: Innovatum

Nohabs gamla plåtslageri och ångpanneverkstad. Ca 1900.
Källa: Innovatum

Verkstadskontoret med Skuggan till vänster. Ca 1900. Källa:
Innovatum

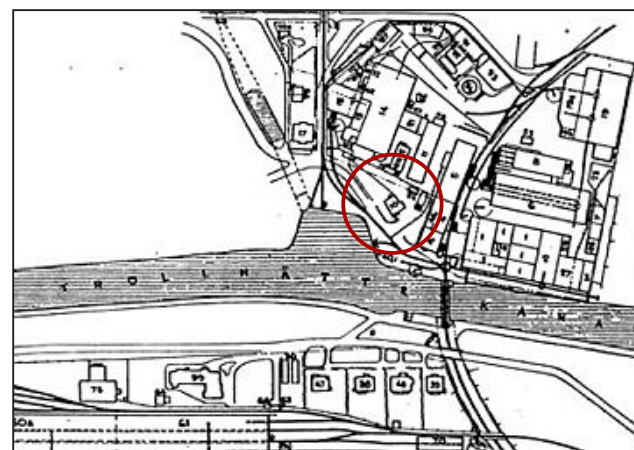
Laga skifteskartan från 1867. Nydqvist & Holms första industribebyggelse har uppförts på Olidangårdens östergärde. Skuggans tomt och åkern i norr är fortfarande obebyggda. Källa: Lantmäteriets historiska kartor.

Specialkarta över sluss- och kanalområdet, sannolikt från 1880-talet. Skuggan är utritad. Källa: Regionarkivet

Turistkarta från 1907 med utmarkerade promenadstråk, och en utbyggd industriell bebyggelse. Stora schweizertvillor har uppförts mittemot Skuggan, på östra sidan om kanalen Källa: Trollhättetillet

Nydqvist & Holms verkstadsområdet 1924. Nohabs industriella bebyggelse hade då brett ut sig på båda sidor om Trollhätte kanal. Källa: Digitalt museum

Ekonomiska kartan: 1930-70-tal. En stor del av Nohabs fabriksområde från 1800- och tidigt 1900-talet har rivits. Källa: Lantmäteriet

Flygfoto nutid. Källa: Lantmäteriet 2024

Skuggan uppfördes som en timmerstuga och ska enligt uppgift ha flyttats till sitt nuvarande läge på 1870-talet. Huset byggdes sannolikt redan omkring 1850, men dess ursprung är okänt. Att huset flyttades på 1870-talet stöds av de historiska kartorna där Skuggan är inritad på 1880-talets specialkarta över kanalområdet, men inte på laga skifteskartan från 1867.

Namnet Skuggan anspelar på den mörka tomten som förr skyddades av flera stora träd, vilket tydligt framgår av historiska fotografier. Syftet med byggnadsflytten var att ordna med bostad för de högre tjänstemännen vid Nydqvist & Holms mekaniska verkstad. En av de boende i huset, som finns omnämnd från verkstadsepoken, är ingenjören H. Setterberg. Liknande trävillor för

de anställda på industribolagen uppfördes även på flera andra platser i Trollhättan. Mitt emot Skuggan, på andra sidan Bergkanalen, byggdes flera stora trävillor i en schweizerinfluerad stil vid sekelskiftet 1900.

Under tidigt 1900-tal flyttade större delen av Nohabs verksamhet till kanalens östra strand. Det gamla huvudkontoret, vattentornet och en stor del av den äldre industribebyggelsen i tegel revs i samband med att flytten fullbordades under perioden 1920–45. Återstoden av fabriksområdet övertogs med tiden av kraftverksbolaget och sjöfartsverket. Skuggan omvandlades vid 1900-talets mitt till hyreslägenheter och på 1990-talet såldes fastigheten och övergick till privatägd bostad.

1910-tal. Nohabs fabriksområde sett från norr. Skuggans tak skimtar fram bakom fabriksbyggnaderna. Källa: Digitalt Museum

Exempel på bostäder som hört till Nohabs verksamhet varav de flesta numera är rivna.

Gjutmästarbostad tillhörande Nohab Källa: Innovatum

Nohabs villa 45, år 1961 Källa: Innovatum

Boningshus för anställda vid Nohab på Bergkanalens östra strand under tidigt 1900-tal. Källa: Innovatum

Numera riven direktörsbostad för Nohabs grundare Lidström, Holm och Nydqvist. Föregångare till Elfhöf och Nyckebo. Källa: Innovatum

Oldebassängen. Ångloket LB4 lastas på fartyget Starkodder vid Nohabs fabriker under tidigt 1900-tal. Skuggan i bakgrunden. Källa: Innovatum

3.2 Byggnadshistorik

På de äldsta fotografierna av Skuggan från sent 1800-tal syns ett enklare bostadshus med obrutet, skivtäckt plåttak. Huset låg då i nära anslutning till Nydqvist & Holms huvudkontor och ingick i verkstadsindustrins blandade bebyggelse. På det äldsta kända fotografiet har fasaden liggande panel och stora treluftsfönster med tvärpost ut mot vattnet. De mindre överliggande bågarna har rombformade spröjsar. Förmodligen har fasaden ursprungligen varit målad i mustigare kulörtoner, eventuellt med drag åt ockra och med mörka fönsteromfattningar.

Under tidigt 1900-tal genomgick Skuggan en större ombyggnad och fick en mer representativ utformning. Detta skedde under en period då Nohab även lät uppföra flera andra större tjänstemannavillor i schweizerstil utefter kanalen. Vid denna ombyggnad tillkom den nuvarande frontespisen ut mot kanalen och namnet Skuggan sirligt utsågat på gavelkrönet. Frontespisen pryddes då, liksom hos flera andra av kanalens trävillor, av en hög flaggstång. På baksidan mot norr påbyggdes byggnadskroppen med en vinkelställd volym vilket gav upphov till den östra gavelns något underliga proportioner. I samband med ombyggnaden fick huset en ljus, sannolikt vit, fasadkulör, med matchande knutar, omfattningar och snickerier. Fönsterbågarna behöll en kontrasterande mörk kulör.

Mellan 1915 och 1950 blev den smäckra förstuvisten inbyggd och nuvarande balkong på taket tillkom. Taket hade på 1950-talet en skifferliknande täckning som kan ha varit en materialimitation med pappshingel eller eternit. Skiffertak har dock varit mycket vanliga i Trollhättetrakten.

Vid samma tid är det även troligt att en stor del av fönstren byttes ut mot de nuvarande som saknar den ursprungliga spröjsindelningen.

När Skuggan omvandlades till tre hyreslägenheter runt mitten av 1900-talet förändrades interiören. Flera nya väggar sattes upp och befintliga flyttades. Sannolikt tillkom då det kaklade badrummet i källaren. Då den först uppfördes hade byggnaden förmodligen en typisk timrad korsplan. Korsplanen har delvis återställts efter omvandlingen till privatägd bostad genom att skiljeväggar har tagits ned. Bottenvåningen har på senare tid försetts med ett stort badrum. Utanför badrummet har resterna av ett äldre bemålat brädgolv bevarats som vittnar om ursprunglig rumsindelning. Golvet tillhörde sannolikt en av kamrarna.

Övriga sentida förändringar inbegriper bland annat en betonggjuten entréplattform vid den östra gaveln från 1930–50-tal. Taket har försetts med betongpannor och trädgården har delvis fått en modern karaktär med nya grus- och stenbeläggningar.

Det äldsta kända fotografiet på Skuggan. Huset är beläget längst till vänster i bild. Nydqvist & Holms huvudkontor i mitten av bilden, fotot sannolikt taget på 1890-talet. Källa: Från boende Kim Toivanen

Skuggans baksida och Nohabs gamla verkstadsområde. Foto omkring 1950. Källa: Från boende Kim Toivanen

Verkstadssässan med Nydqvist & Holms gamla vattentorn, mastkran och huvudkontor. "Mellan träden skymtar ingenjörsbostaden Skuggan, där ingenjör H. Setterberg bodde. I bassängen ligger en äkta så kallad älvbåt eller pese. Dessa båtar voro lastdryga och gick ofta med kollaster." Foto från sent 1800-tal eller 1900-talets början. Foto och text från Walter Göranssons bildsamling. Källa: Innovatums bildarkiv

TROLLHÄTTAN. KANALBÄSSÄN VID VERKSTADEN. Edn. Peterssons Bokh.
Tack för brevet! Välkommen hit på pingstafton! Hoppas du och Helfred komma på en gång. Hjärtl. hälsningar! Ella.

Tidigt 1900-tal. Skuggan har en ljusare fasadkulör och har försetts med frontespis. Ett lok är på väg över Nydqvist & Holms gamla järnvägsbro vilket signalerar att fotot är taget före 1915. Källa: Från boende Kim Toivanen..

Den nya järnvägsbron syns längst till höger i bild. Fotot är förmodligen taget någon gång mellan 1915 och 1935. Källa: Innovatums bildarkiv

Skuggan och Olidanbassängen 1952. En stor del av den ursprungliga verkstadsbebyggelsen har rivits. Källa: Innovatums bildarkiv.

4. Nuläge

4.1 Miljö och exteriör

Skuggan är belägen på en smal tomtremsa mellan Bergskanalens västra strand och en fabrikshall i rött tegel som härrör från Nydqvist & Holms gamla verkstadsanläggning. Tomten har en brant lutning och stöttas mot väst upp av en äldre manshög stödmur i granit. Mot kanalen och bilvägen avgränsas fastigheten av en lång bred häck med entré genom en modern trädgårdsgrind. Tomtens sluttande östra del är gräsbevuxen och skuggas av högväxta träd. Ett taggtrådsstängsel av industriell karaktär omgärdar delar av den östra tomtytan. Invid huset står en grupp högväxta tujabuskträd. På den västra, terrasserade delen av tomten finns fruktträd och buskar. I anslutning till byggnadens huvudentré i sydväst finns en uteplats belagd med betongplattor och grusgångar.

Byggnaden är uppförd i en och en halv våning med inredd vind, central frontespis mot söder och en fullhög utbyggnad mot nordöst. Västra gaveln har en inbyggd förstukvist med överliggande balkong. En hög sockel i tegel bildar mot väst källarvåning och upptar tomtens nivåskillnad som i väster övergår i den kallmurade stödmuren. Källarvåningens tegelmur har en indu-

striell karaktär med patina och äldre spröjsade, sexdelade tvåluftsfönster. Troligtvis är fönstren originalen från uppförandet efter husets flytt på 1870-talet. I övrigt är större delen av byggnadens vitmålade fönster av "flaggmodell" med höga tvärposter från tidigt 1900-tal. Entrédörrarna är moderna. På den östra gaveln sker entrén via en betonggjuten plattform med metallräcke. Plattformen fungerar även som ett skyddande tak över källaringången och har tillkommit mellan 1930 och 1960.

Fasaden består av liggande vitmålad fasspontpanel med intryck av att vara ursprunglig. På byggnadens äldsta fasader kan det röra sig om originalpanelen från 1850- eller 1870-talet. Gavelröstena har stående locklistpanel utan spetskantade ändträn, vilket annars var vanligt förekommande hos slussbolagets och Nydqvist & Holms typitade bebyggelse i trakten. Den liggande panelen inramas av trägesimser och knutbrädor som målats i en mörkt gråblå kulör.

Miljön kring Skuggan idag.

Fönsteromfattningar, och snickerier kan härröra från 1800-talet och har omsorgsfull profilering och dekorativa överstycken målade i samma gråblå kulör som knutarna. Under gavelröset på frontespisen finns Skuggans namn utsågat i en fyllningsbräda tillsammans med en sirlig blomsterdekor

Sadeltaket är täckt med grå betongpannor och kröns av en central tegelskorsten.

Skuggans södra fasad.

Profilerad fönsteromfattning på sydfasaden

Skuggans östra gavel med entré och påbyggnad från tidigt 1900-tal.

Utsågat byggnadsnamn under gavelröset.

Skuggans baksida med den höga tegelsockeln, stödmuren och påbyggnaden.

Hög tegelsockel och kallmuradgråstensmur som vetter åt den gamla fabriksmiljön på byggnadens nordsida.

Tomtens västra del med ny uteplats. Gaveln har inbyggd entréförstuvist med balkong.

Västra delen av tomten med fruktträd. Villa Nyckebo i bakgrunden.

Östra delen av tomten betraktad genom stängslet.

Skuggans nära relation till den äldre fabriksmiljön är tydligt avläsbar genom de likartade tegelmurarna.

4.2 Interiör

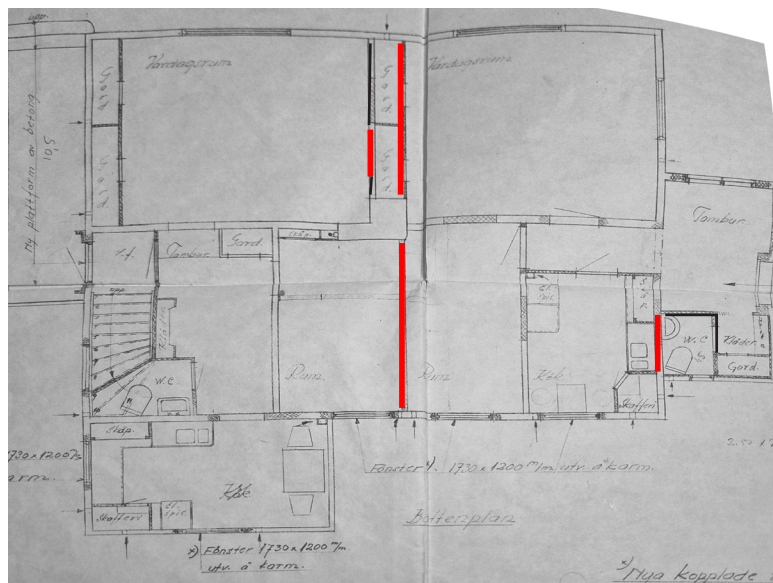
Skuggans interiör har genomgått stora förändringar sedan flytten till Nohab på 1870-talet. Interiören moderniserades sannolikt redan vid ombyggnaden under tidigt 1900-tal, då frontspisen och påbyggnaden tillkom. I samband med ombyggnaden är det troligt att hela vindsvåningen gjordes beboelig och inreddes, vilket kan utläsas genom detaljer som äldre plankgolv, spegeldörrar, foder och listverk.

Mycket lite finns bevarat som avslöjar hur Skuggan ursprungligen var inrättad som bostad under sent 1800-tal. Utanför bottenvåningens nuvarande badrum finns ett målat golv med en dekorativ, flerfärgad fris och hörnornament som kan häröra från 1870-talet. Golvet indikerar att byggnadens nordvästra rum förr bestod av en mindre kammare som idag delvis har tagits i anspråk av ett modernt badrum. I bottenvåningens sovrum och vardagsrum har delar av timmerstommen frilagts och synliggjorts. Huggflismärken indikerar att timmerväggarna från början varit klinade. I övrigt är det numera i huvudsak brädgolv med breda tiljor samt äldre dörrar, fönster och spår efter eldstäder som vittnar om byggnadens ålder. De vattenburna radiatorerna är av äldre modell, sannolikt från tiden före 1900-talets mitt.

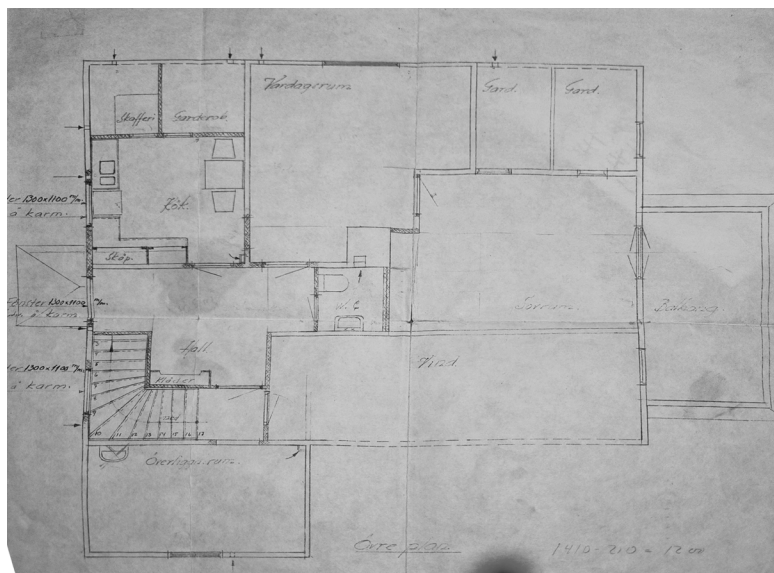
På övervåningen har fler spår bevarats från byggnadens tidigare funktion som hyreslägenhetshus. I ett av de övre rummen finns bevarad köksinredning med 1930–50-talskaraktär.

Färglager på interiör spegeldörr.

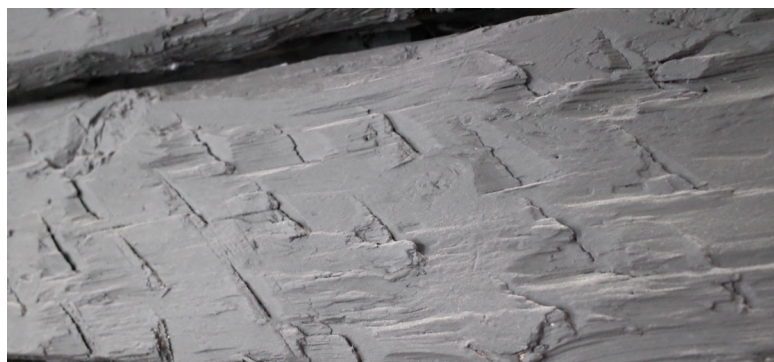

Bottenvåning

Övervåning

Planritningarna uppkom sannolikt på 1950-talet då Skuggan var uppdelad i tre mindre lägenheter. De röda strecken visar väggar som tagits ned i senare tid.

Frilagd timmerstomme med huggflismärken i sovrummet indikerar att väggarna varit klinade.

Målat golv med friser och hörnornament vid den västra entrén. Golvet avslöjar en äldre rumsindelning som förmodligen var av korsplanstyp.

Avvikande dörrfoderkloss i sovrummet. Okänd ålder.

Takkonstruktion och takfönster i påbyggnaden mot norr.

Sovrum på bottenvåningen där timmerväggen frilagts.

Trappuppgången, östra entrén. Tapeten är sannolikt sentida.

Förstorad rumsöppning där timmerstommen lämnats synlig. Nederst till höger syns det äldre målade golvet.

Köket och matsalen på bottenvåningen. Nya ytskikt.

Bevarat lägenhetskök på övervåningen med skafferi och garderob.

Köksinredning på övervåningen med funkiskaraktär.

Sovrum på bottenvåningen med utsikt över fabriksområdet. Modern tapet.

Nyinrett badrum på bottenvåningen i husets nordvästra del.

Vardagsrum på bottenvåningen mot sydväst.

4.3 Källarvåning

Skuggans källare är rymlig tack vare suterrängvåningen. Mot fabriksområdet når muren nära full våningshöjd. Källarmuren är mot gatan uppförd av rött tegel medan den huvudsakligen osynliga grunden som vetter in mot slänten är uppmurad av gråsten.

De norra rummen med sexdelade fönster används som förvaring och verkstad. Källarfönstren är troligtvis från husets uppförande med finlemmade proportioner, profilering och äldre beslag. Fönstren ger här ett relativt gott ljusinsläpp vilket antyder att dessa rum kunnat nyttjas för olika typer av arbeten.

I källarens sydvästra del finns ett slutet rum, uppmurat med frilagd gråsten som kan ha använts som matkällare. I den sydöstra finns ett kaklat badrum och mindre omklädningsrum. Badrummets ytskikt indikerar att det är samtida med byggnadens omvandling till hyreslägenheter på 1930–50-talet. Det är möjligt att det då nyttjades gemensamt av de boende, bad verkar vid den tiden ha saknats i lägenheterna. Nuvarande färgsättning i gult och ljusblått kan ha tillkommit senare.

I ett av källarens mindre rum i norr finns äldre pärlspontspanel och inre fönsterluckor av drag-spelstyp. De interiöra väggarna är i övrigt putsade och målade i ljusa kulörer. I verkstadsrummen har väggarnas nedre hälft en mörkare kulör. Innertaken är omväxlande putsade med vassmat-

ta på okantade brädbottnar eller utgörs av släta bräddtak med äldre flagnande färgskikt. Golvet är gjutet. Över lag är äldre dörrar och snickerier bevarade. Entrédörren med liggande brädfodring är sannolikt från 1800-talet. Flera gamla uttjän- ta tekniska installationer finns bevarade liksom andra sorters ytskikt med patina från tiden före 1900-talets mitt. I stort ger källarvåningen ett oförändrat intryck.

Källarens entrédörr med liggande brädfodring är förmodligen ursprunglig från 1870-tal..

Det äldre kaklade badrummet i källaren med modernt bubbelbad.

Badrummets färgsättning i gult och ljusblått.

Putsat innertak på brädbotten och vassmatta.

Elektrisk installation från AB ALPHA. 1930-1940-tal.

Äldre pärlspontpanel och dragspelsluckor för fönstret i ett mindre rum mot norr.

Blottad gråstensmur i ett av källarrummen som saknar fönster. Sannolikt användes det förr som matkällare.

Ett av de yttre rummen med fönster som vetter mot fabriksområdet. Bäcklätt äldre innertak med flagnande färgskikt, sannolikt limfärg. Inbrottsgallren är sentida.

Gamla fönster med finlemmade proportioner och profilering.

5. Kulturhistoriskt värde

5.1 Kulturhistoriskt sammanhang, relevans och läsbarhet

Skuggan är en av få byggnader som finns bevarade från verkstadsbolaget Nohabs historiska industribebyggelse som präglade miljön vid Olidebasängen fram till 1930-talet. Villan är ett exempel på de bostadsförhållanden som rådde för de högre anställda inom industrin i Trollhättan. Under andra halvan av 1800-talet utvecklades Nohab till ett mycket betydelsefullt bolag ur ett lokalt såväl som nationellt perspektiv.

Bostadshuset är, liksom Villa Nyckebo, speciellt på så sätt att det uppfördes i direkt anslutning till själva fabriksanläggningen och inte placerades i ett planlagt, avsides beläget område för företagets anställda. Det hör även till Nohabs äldsta tjänstebostäder. Flertalet av de trävillor som senare byggdes längs kanalen åt de anställda omkring sekelskiftet 1900 är numera rivna.

I sitt nuvarande skick har byggnaden bevarat en relativt stor del av sin karaktär och gestaltning från tiden för ombyggnaden under tidigt 1900-tal. Exteriört finns flera byggnadsdelar så som fasad, fönsteromfattningar och snickerier som sannolikt är ursprungliga från uppförandet eller härrör från flytten på 1870-talet. Källarvåningen och stödmuren i gråsten sticker ut med sin oförändrade prägel och patina som har ett tydligt släktskap med grannbyggnadens tidigindustriella uttryck i rött tegel. Genom sitt väl förankrade namn och långa historik intill kanalen har villan kommit att tillhöra sin närmiljös karaktärsbyggnader med ett lokalt identitetsvärde.

Skuggan har sådana värden som avses för särskilt värdefulla byggnader.

5.2 Värdebärande karaktärsdrag och byggnadsdelar

- Tomtens småskaliga trädgård i en i övrigt industriellt präglad närmiljö med fruktträd och äldre storvuxna träd som visar avslöjar byggnadens historiska funktion som bostad.
- Husets välbevarade källarvåning med oförändrad prägel och patina. Välbevarad tegelmur, gråstensgrund och den höga stödmuren med stora granitblock som skapar den västra tomtytans terrassering.
- Frontespisen och den underligt proportionerade påbyggnaden i husets fulla höjd från tidigt 1900-tal.
- Fasadens liggande fasspontpanel, som eventuellt är från 1800-talets senare hälft. Ursprungliga snickerier så som fönsteromfattningar, gesimser, överstycken, takfot och lövsågerier från tidigt 1900-tal där namnet Skuggan tydligt framträder.
- Äldre dörrar, fönster och glas. I synnerhet källarvåningens entrédörr och de spröjsade tvåluftsfönstren med sex rutor i källarmuren som förmodligen är originalen från 1800-talet. Fönster med tvärpost från 1900-talets första hälft.
- De översta två våningarnas bevarade interiöretaljer så som dörrar, listverk, brädgolv samt det bevarade målade golvet med friser och hörnornament.
- Källarens relativt oförändrade interiör med bibehållen karaktär från 1900-talets första hälft: kaklat badrum, nötta murar och putsytor, bevarad pärlspont, spegeldörrar och äldre tekniska installationer.

6. Att tänka på inför en eventuell flytt

6.1 Kontextens betydelse - Hur påverkas byggnadens kulturhistoriska värde vid en flytt?

En byggnads kulturhistoriska värde påverkas alltid vid en flytt. Att en byggnad tas ur sitt sammanhang försvårar möjligheterna att avläsa de kulturhistoriska sammanhangen. Möjligheterna att förstå byggnaden som en del av en helhetsmiljö försvinner eller minskar.

När det gäller Skuggan är en del av dess kulturhistoriska värde knutet till möjligheten att kunna avläsa bostadshuset som en del av den intilliggande, äldre industribbyggelsen. Genom den oförändrade källarvåningen med tegelmur går det fortfarande att uppleva relationen till verkstadsbyggnaden på andra sidan vägen. Få andra byggnader utöver Nyckebo och "H-huset" återstår som kan vittna om den stora verkstadsanläggning som tidigare var säte för en av Trollhättans viktigaste verksamheter. Skuggan tillhör även, tillsammans med Olidans gård, de allra äldsta byggnaderna i närområdet.

Om Skuggan rivs eller flyttas från området påverkas möjligheten till att uppfatta denna kontext på ett negativt sätt. Byggnadens kulturhistoriska värde kommer även att minska om den förlorar sin källarvåning eller den flyttas från sitt läge vid industribbyggelsen. Skuggan har en lång kontinuitet på sin nuvarande plats vilket lett till att villan kommit att bli en av karaktärsbyggnaderna i sin närmiljö. Om byggnaden flyttas kommer den dock även utan källarvåningen att bibehålla ett värde genom sin historik, ålder, byggnadstyp, stomme och bevarade byggnadsdelar från 1850 till tidigt 1900-tal.

7. Framtid

7.1 Hantering av byggnaden

Som en konsekvens av den nya slussledens markanspråk kommer Skuggan inte att kunna bevaras på sin nuvarande plats. Inom projektet utreds olika möjligheter att flytta byggnaden eller att avyttra den mot att köparen tar ansvar för nedmontering och återuppförande på annan plats.

Skuggans kulturhistoriska värden motiverar att den bevaras genom flytt. Önskvärt vore ett synligt läge inom den närliggande kanal- eller industri- miljön där den utgör ett välkänt inslag och har betydelse för upplevelsen av platsens tidsdjup och historiska bebyggelse. En ny placering för Skuggan inom planområdet bidrar till att läsbarheten och upplevelsen av den historiska miljön i anslutning till sluss- och kanalleden upprätthålls.

Sentida förändringar av byggnadens exteriör kan vid en flytt med fördel återställas till den karaktär byggnaden fick vid ombyggnaden under tidigt 1900-tal. I det fall byggnaden flyttas bör om möjligt källarvåningens exteriör med tegelmurar och dörrar/fönster flyttas med och återuppföras.

Om byggnaden flyttas bör den få en användning som fungerar väl med bostadshusets kulturhistoriska värden och förutsättningar. Placeras den inom planområdet bör den ges lämpligt skydd i detaljplan och omfattas av rivningsförbud.

7.2 Ny placering av byggnaden vid en eventuell flytt

I nuläget finns inget förslag på ny placering i närområdet men gångbara alternativ är under utredning i samråd med Trollhättans kommun.

8. Referenser

Tryckta källor

Kungliga vattenfallsstyrelsen – Trollhättan dess kanal- och kraftverk: historik och beskrifning. Del I-III, 6 vol. Kungliga Vattenfallsstyrelsen 1911-1916

Philip Blomqvist och Robin Eriksson - Mellan sluss och husgrund vid trollhätte kanal: Arkeologisk utredning steg 1. Fastighet Åker 10 :1, Olidan 5 :16, m.fl. Trollhättan socken, Trollhättans kommun Lödöse museum/Förvaltningen för kulturutveckling. Rapport 2022 :21

Werner Johnsson –Nydqvist & Holm 100 år : 1847-1947 : en minnesskrift. Trollhättan, Kommunkontoret 1985

Trollhättans kommun – Skuggan, exteriör inventering och kulturhistorisk värdering, Ur kulturmiljöprogram. 2017

Otryckta källor

Trollhättegillet – Viktiga årtal i Trollhättans historia <https://www.trollhattegillet.se/bibliotek/> [hämtad 2024-05-11]

Arkiv och historiska kartor

Brandförsäkringsverket

Lantmäteriets historiska kartarkiv

Krigsarkivets kartarkiv

Region- och Landsarkiven

Bildmaterial

Sjöfartsverkets arkiv

Alvin-portalen

Digitalt Museum

Innovatums bildarkiv

Övrigt

Fastighetskarta. Trollhättans stads kartportal.

<https://kartportalen.trollhattan.se/spatialmap> [hämtad 2024-05-13]

Tack till Skuggans boende för bidrag till källmaterialet.

